

Проектні засади соціальної підтримки ветеранів-студентів у західних та українських університетах

В сучасних українських університетах можна спостерігати зміни в студентській спільноті, в якій з'являються нові соціальні актори, вразливі групи студентів, до яких належать й ветерани бойових дій. Зазначимо, що студентів-ветеранів відрізняють такі особливості: певна вікова різниця порівняно з іншими студентами; вступ до вищого навчального закладу з певною часовою затримкою (після повернення з лав армії); наявність утриманців (подружжя, дітей), яких необхідно забезпечувати; суміщення роботи (служби в армії) з навчанням і, як наслідок, неможливість повноцінного долучення до освітнього процесу; бойовий (часто травматичний) досвід; можлива інвалідність та/або різні психологічні розлади; проблеми з трансформацією мілітарної ідентичності в цивільну [1–5]. Студенти-ветерани, як правило, мають множинні проблеми з соціальною адаптацією до освітнього середовища, з академічною успішністю (оскільки їхні шкільні навички довгий час не використовувалися), з встановленням контактів з іншими студентами (які вступили до університету відразу ж після закінчення школи, мають кращу навчальну підготовку та менший життєвий досвід). Тому в сучасних українських університетах актуальною стає розробка проєктів з фасилітації академічної адаптації ветеранів-студентів до академічного середовища.

Метою нашої публікації є визначення проєктних засад соціальної підтримки ветеранів-студентів в українських університетах. Для реалізації цієї мети нами було здійснено аналіз сучасних наукових, у тому числі соціологічних, напрацювань західних дослідників з проблематики соціальної адаптації ветеранів-студентів до освітнього середовища.

У західній соціології освіти значну увагу приділяють розробці концепції «дружнього щодо ветеранів» навчального закладу, «чутливого» до їхніх проблем. Як підкреслюють К. Перскі та Д. Олівер, «дружні» університети, які підготовлені для задоволення потреб ветеранів та публічно транслюють ідею їхньої соціальної підтримки, стають привабливими для ветеранів, що може сприяти поліпшенню їхніх навчальних показників і зниженню ризику передчасного відрахування [1, р. 117]. Розглянемо основні методологічні тези західних теоретиків щодо фасилітації соціальної адаптації студентів-ветеранів. У працях К. Перскі, Д. Олівера, Л. Зінгера, А. Коена, М. Бічборда та інших [1; 2; 6] представлено концепцію когортного навчання ветеранів, метою якого є створення автономних груп (або когорт) студентів-ветеранів. Когорти ветеранів – це спільноти акторів зі схожим життєвим досвідом і спільними соціокультурними особливостями, що сформувалися в процесі вторинної соціалізації в армії. Перевагами таких навчальних когорт ветеранів є, по-перше, їхній смисловий зв'язок із феноменом бойової команди (групи одностайців, братів по духу), в яких ветерани можуть відчути особистісну захищеність і знайти підтримку в навчальних/життєвих проблемах; по-друге, їхня

відокремленість від груп звичайних студентів, з якими у ветеранів можуть виникати комунікативні проблеми (приміром, за відгуками американських ветеранів, їм складно перебувати в групах зі звичайними студентами, які не мають бойового досвіду та соціально зрілих життєвих поглядів, які можуть несерйозно ставитися до навчання та віддавати перевагу розмовам про «дівчат/юнаків, комп'ютерні ігри й розваги», – темам, які для ветеранів (багато з яких вже мають сім'ї та дітей) здаються «порожніми» [1; 2; 4; 7]).

У деяких дослідженнях, навпаки, проєкт когортного навчання ветеранів піддається критиці, оскільки такий навчальний формат може законсервувати ідентифікацію ветеранів із військовою спільнотою, загальмувати процес трансформації мілітарної ідентичності в цивільну, що може негативно позначитися на їхній соціальній адаптації та академічній успішності. Як вважають Д. Діраміо, К. Джарвіс, М. Бічборд, Д. Лі, С. Адкісон, Л. Френсіс, А. Краус, І. Салтіель, С. Руссо, згуртованість когорт ветеранів-студентів може мати своїм негативним ефектом схильність до ізоляції та сприйняття інших студентів, адміністрації та викладачів як «чужих», яких можна ігнорувати [3, р. 12; 6, р. 856; 8, р. 13; 9, р. 61].

Вважається, що когортне навчання може бути ефективним на підготовчому етапі до вступу до ЗВО, коли групи ветеранів займаються з викладачами з метою відновлення навчальних навичок, втрачених/ослаблених під час служби в армії. Після ж вступу до університету ветеранам-студентам важливо інтегруватися у звичайні навчальні групи, щоб прискорити процес транзиту з мілітарного до цивільного поля [3, р. 45]. Сприяти успішному завершенню транзиту може розробка навчальних програм для ветеранів, сфокусованих на проблемах вибору спеціальності/професії, вивченні психологічних аспектів міжособистісного та ділового спілкування, розвиненні стресостійкості тощо.

В американських проєктах соціальної інтеграції ветеранів-студентів велике значення надають створенню студентських ресурсних центрів для ветеранів, де вони можуть зустрічатися для спільного відпочинку, вирішення повсякденних/навчальних проблем, отримання необхідної інформації про академічну кар'єру, занять з репетиторами тощо [2; 8, р. 12]. Як підкреслює Д. Маківіч, в університетських ветеранських центрах бажано створити психологічні консультаційні служби з метою надання допомоги в лікуванні посттравматичного стресового розладу (ПТСР) і таких його наслідків, як депресія, неспокій, суїцидальні настрої, проблеми з пам'яттю та концентрацією уваги [10]. Ч. Вілер вважає за необхідне введення у вишах посади «консультантів ветеранів» [4], обов'язком яких є наставництво студентів-ветеранів, допомога з облаштуванням у гуртожитку, освоєнням навчальних курсів та встановленням контактів з однокурсниками, викладачами та адміністрацією університету. Вважається, що кращими консультантами можуть бути колишні військовослужбовці, які добре обізнані щодо проблем ветеранів, можуть дати їм практичні поради щодо адаптації до університетського середовища. Консультанти (як, втім, й викладачі та студенти) повинні бути обізнані щодо проблем постмілітарного транзиту ветеранів і особливостей взаємодії з ними [7]. Необізнаність викладачів, студентів і консультантів щодо специфіки поведінки

та світосприйняття ветеранів, неповажне ставлення до їхнього бойового досвіду може стати причиною дистанціювання ветеранів, а в крайньому випадку – їхнє відрахування з університету [2; 4].

Важливим аспектом програм лояльності ветеранів є розробка онлайн-сторінок служб підтримки на вебсайтах навчального закладу, які мають бути доступними й помітними, завданням яких є надання студентам-ветеранам актуальної інформації про пільги та кар'єрні можливості в академічному середовищі. Вищі навчальні заклади повинні надати ветеранам можливість дистанційного електронного навчання, яке стає особливо актуальним для ветеранів з інвалідністю та ветеранів, які перебувають на дійсній службі в армії.

Вивчення спеціальної літератури з обраної проблематики дозволило нам сформулювати пропозиції щодо проекту соціальної підтримки ветеранів в українських університетах, що включають такі рекомендації: 1) запровадження у вишах посади консультанта ветеранів з навчальних питань; 2) проведення інформаційної роботи з викладачами, адміністрацією та студентами вишів з метою формування сенситивності до особливостей навчання ветеранів-студентів; 3) організація підготовчих курсів для ветеранів з метою фасилітації їхнього транзиту в академічне поле; 5) розробка дистанційних курсів для студентів-ветеранів; 6) створення інформаційної онлайн-сторінки для ветеранів на вебсайті навчального закладу; 7) залучення студентів-ветеранів до різноманітних навчальних та соціальних проєктів з метою формування академічної лояльності [11; 12].

Освітній простір може бути використаний з метою сприяння транзиту ветеранів з мілітарного до цивільного поля за умови відсутності їхньої сегрегації, тобто за умови, що студенти-ветерани не будуть відокремлені від інших студентів як особлива соціальна група, що, швидше за все, є соціальним запитом як з боку студентів-ветеранів, так і з боку більш широких громадських структур і контекстів; система взаємодії з цією групою студентів та її підтримки повинна будуватися на партнерських, інтегруючих, інклюзивних принципах як на рівні дискурсу (тобто дискурсивного не-відокремлення цієї групи), так і на рівні практик, що цілком узгоджується з логікою і досвідом найбільш успішних моделей (ре)інтеграції та інклюзії соціальних груп.

Маємо підкреслити, що деякі українські виші, до прикладу Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, вже мають певний досвід роботи зі студентами-ветеранами, зокрема з ветеранами АТО/ООС. Автори цієї публікації здійснили чимало соціологічних досліджень серед цієї категорії студентів, деякі результати яких представлені у їхніх публікаціях (див.: [11, 12]). Невипадково саме в Каразінському університеті в серпні 2023 року було відкрито Центр ветеранського розвитку. Цей структурний підрозділ ХНУ ім. В. Н. Каразіна здійснює велику роботу з організації та проведення різноманітних профорієнтаційних заходів для ветеранів війни, захисників та захисниць України, а також членів їхніх родин; надає освітні послуги у встановлених обсягах, відповідно до сертифікованих освітніх програм у цьому виші; забезпечує соціально-психологічний супровід та правову допомогу ветеранам російсько-української війни та їхнім сім'ям; проводить координаційну

роботу щодо реалізації навчальних програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації ветеранів війни та членів їхніх сімей тощо. На наш погляд, напрямки діяльності цього Центру багато в чому відповідають проєктним засадам соціальної підтримки ветеранів-студентів та мають застосовуватися в роботі з даною категорією студентів в інших українських університетах.

References

1. Persky, K. R., Oliver, D. E. (2010). Veterans Coming Home to the Community College: Linking Research to Practice. *Community College Journal of Research and Practice*, 35(1–2), pp. 111–120.
2. Zinger, L., Cohen, A. (2010). Veterans Returning from War into the Classroom: How Can Colleges Be Better Prepared to Meet Their Needs. *Contemporary Issues in Education Research*, 3(1), pp. 39–51.
3. DiRamio, D., Jarvis, K. (2011). Veterans in Higher Education: when Johnny and Jane Come Marching to Campus. *ASHE Higher Education Report*, [online] 37(3). Available at: <https://doi/10.1002/aehe.3703> [Accessed 20 Dec. 2023]
4. Wheeler, H. A. (2012). Veterans' transitions to community college: A case study. *Community College Journal of Research and Practice*, 36, pp. 775–792.
5. Hunter-Johnson, Y. (2018). Promoting Veterans in Higher Education: Motivation and Adjustments to Their Learning Environments. *International Research Journal of Curriculum and Pedagogy*, 4(1), pp. 66–79.
6. Beachboard, M. R., Beachboard, J. C., Li, W. And Adkison, S. R. (2011). Cohorts and Relatedness: Self-determination Theory as an Explanation of How Learning Communities Affect Educational Outcomes. *Research in Higher Education*, 52, pp. 853–874.
7. Campbell, E. (2016). *Veteran Student Success: An Evaluation of Veteran Students' Perceptions of a Cohort Learning Model* [online]. Available at: https://ir.library.oregonstate.edu/concern/graduate_thesis_or_dissertations/n009w6581 [Accessed 20 Dec. 2023]
8. Francis, L. C., Kraus, A. (2012). Developing a Student Veteran Center: The Confluence of Academic and Military Cultures. *About Campus*, 17(4), pp. 11–14.
9. Saltiel, I. M., Russo, C. S. (2001). *Cohort Programming and Learning: Improving Educational Experiences for Adult Learners*. Malabar, FL: Krieger.
10. Mackiewicz, D. H. (2018). *An Exploration of Student Veterans' Transitions from the Military to a Two-Year Community College and Their Perceptions of Support Services and Veteran Programs* [online]. Available at: <https://repository.library.northeastern.edu/files/neu:cj82r877n> [Accessed 20 Dec. 2023]
11. Sokurianska, L., Bataeva, E. and Bakirov, V. (2019). Ukrainian veterans in higher education: military identity and educational practices. *The Ideology and Politics Journal*, 2(13), pp. 167–184.

12. Sokurianska, L., Bataeva, E., and Golikov, A. (2021) Social support for integration practices of Ukrainian veterans in higher education. *Ukrainian Society*, 2, pp. 95–106.

Батаєва Катерина Вікторівна, Сокурянська Людмила Георгіївна, Голіков Олександр Сергійович, Артеменко Анна Броніславівна. Проєктні засади соціальної підтримки ветеранів-студентів у західних та українських університетах.

У публікації надано аналіз сучасної спеціальної літератури з проблематики соціальної адаптації ветеранів-студентів до освітнього середовища та представлено проєкт соціальної підтримки ветеранів в українських університетах. Розглянуто переваги та недоліки проєкту когортного навчання ветеранів, метою якого є створення автономних груп (або когорт) студентів-ветеранів. Акцентовано, що в західних проєктах соціальної інтеграції ветеранів-студентів велике значення надають створенню студентських ресурсних центрів для ветеранів. Підкреслено, що важливим аспектом програм лояльності ветеранів є розробка онлайн-сторінок служб підтримки на веб-сайтах навчального закладу, завданням яких є надання студентам-ветеранам актуальної інформації про пільги і кар'єрні можливості в академічному середовищі. Запропоновано проєкт соціальної підтримки ветеранів в українських університетах. Зроблено висновок, що освітній простір в українських університетах може бути використаний з метою сприяння транзиту ветеранів з мілітарного до цивільного поля за умови відсутності їхньої сегрегації.

Ключові слова: ветерани-студенти, когорти, соціальна підтримка, соціальна адаптація, освітнє середовище, проєкт.

Bataeva Ekaterina, Sokurianska Lyudmila, Golikov Alexander, Artemenko Anna Bronislavivna. Project Principles of Social Support for Student Veterans in Western and Ukrainian Universities.

The article analyzes the current special literature on the topic of social adaptation of student veterans to the educational environment and presents a project of social support for veterans in Ukrainian universities. The advantages and disadvantages of the veterans' cohort training project, which aims to create autonomous groups (or cohorts) of student veterans, are considered. It is emphasized that Western projects for the social integration of student veterans attach great importance to the creation of student resource centers for veterans. It is stressed that an important aspect of veterans' loyalty programs is the development of online support pages on the websites of educational institutions, aimed at providing student veterans with up-to-date information on benefits and career opportunities in the academic environment. A project of social support for veterans at Ukrainian universities is proposed. It is concluded that the educational space in Ukrainian universities can be used to facilitate the transition of veterans from the military to the civilian field, provided that they are not segregated.

Key words: student veterans, cohorts, social support, social adaptation, educational environment, project.

